
SVE/MIRENJE PARALELNIH SVJETOVA NIKOLE ŠOPA

Petar Opačić, Zadar

UDK: 821.163.42-05 Šop, N.

1 Šop, N.

Izvorni znanstveni rad

Primljeno 10/2006.

Sažetak

U ovom radu autor prati razvojni put pjesnika Nikole Šopa, njegova teološka, kozmološka, ontološka, eshatološka i egzistencijalna promišljanja koja se kreću u okviru pjesnikovog mikro i makro kozmosa s posebnim naglaskom na pjesnikovu tzv. astralnu fazu u kojoj pjesnik pokušava naći odgovor na već navedena pitanja. Pjesnikova nutarnja dinamika paralelnih svjetova dolazi do krajnjeg ruba svemira kad se počinje urušavati u svojem širenju i vraća se natrag u svoj mikro kozmos, početnu geometriju koja u obliku metaforičke kocke i kugle predstavlja odgovor na njegova pitanja, a koja se mogu svesti na mirenje sa samim sobom i svemirom transcendirajući u Bogu.

Ključne riječi: mikro i makro kozmos, paralelni svjetovi, kontrakcija svemira, traganje za smislom, pomirba, transcendencija, Bog.

Pjesništvo Nikole Šopa¹ čini se da tek u najnovije doba pobuđuje zanimanje, kako kod ljubitelja poezije (iako se njegov

¹ Nikola Šop rođen je u Jajcu 19. kolovoza 1904. godine. Kako je vrlo rano ostao bez roditelja, bio je prisiljen obavljati i najteže poslove u građanskim obiteljima da bi se mogao školovati, što će se i ogledati u njegovim djelima iz predratne faze iz minulog stoljeća (i milenija) kroz jaki socijalni naboj, koji će se u pjesnikovim djelima, na ovaj ili onaj način, zadržati tijekom cijeloga njegovog života i rada. Čini se da je nesretna (ili možda ipak sretno) neuzvraćena platonska ljubav prema školskoj prijateljici (sjetimo se samo Dantea, Petrarke ili pak tragične Abelardove ljubavi prema Heloisi) odredila na neki način pjesnikovu privrženost duhovnosti i filozofiji. Jamačno da je susret s beogradskim pjesničkim krugom (Momčilom Nastasijevićem koji mu je bio profesorom francuskog jezika, Isidorom Sekulićem, Jovanom Dučićem i Milanom Rakićem) jer se pjesnik preselio i ondje maturirao i diplomirao (1931.) na Filološkom fakultetu (latinski i komparativnu književnost), te obranio doktorsku disertaciju o Horaciju (koju je i objavio 1935. kao *Krjigu o Horaciju* – ne zaboravimo da je u to vrijeme Šop prevodio Vergilija, Ovidija, Tacita, Marcijala, Svetonija i bio pod jakim utjecajem Platona i Plotina) imalo stanovitog utjecaja u Šopovu formiranju kao čovjeka i pjesnika. No čini

trag dade pratiti i među pjesnicima koji su mu bili gotovo izravni suvremenici, danas već u poodmakloj dobi, npr. Mate Ganza, Mladen Machiedo ili pak pokojni T. P. Marović, a njima bi se moglo pridodati i autora ovoga teksta²), tako i u znanstvenim krugovima. Čini sa da najviše zasluga pri tom "otkrivanju" Nikole Šopa zaslužuje pjesnik Zvonimir Mrkonjić, koji je Šopa poznavao *in propria persona* (kako reče Dean Slavić³) i koji je priredio nekoliko pjesnikovih djela za tisak ili ih pak popratio esejima na radiju i u književnim časopisima pa i u svojoj, sada već nezaobilaznoj, knjizi eseja 'Izum beskraja'. Tu su potom Višnja Machiedo i Mladen Machiedo, koji je o Šopu držao predavanja u Udinama, o čemu nam svjedoči i Fedora Ferluga-Petronio⁴, a koji je ponajprije zaslužan za prijevode Šopovih pjesničkih djela na talijanski jezik i značajan je primjerice, njegov rad kao urednika knjige *In cima alla sfera*⁵ čiji je jedan primjerak dobio u ruke jedan od najvećih talijanskih pjesnika, Bartolo Cataffie. Njegova se pjesma 'Mašta' (Fantasia), iz zbirke 'Mart i njegove ide', iz 1977., doimlje kao replika na Šopa, a u prijevodu Mladena Machieda glasi:⁶

MAŠTA
(Fantasia)

Sve se već uobličilo
površine su se srele
napele savile smotale
u svoj kugli mogućeg

se da je ipak 1941. godina radikalno promijenila pjesnikov život. Naime, te će godine njemačke postrojbe bombardirati Beograd, a Šop, kako bi spasio život, skače s drugoga kata svojega stana pri čemu se ozlijedio. Ispostavilo se da nije riječ o tek bezazlenoj ozljedi jer će ga ona, nakon naglog pogoršanja, vezati uz postelju, tako da će pjesnik posljednje dane svojega života (nakon preseljenja u Zagreb 1943., sa svojom suprugom Antonijom, koja je i sama bila pjesnikinja – u dva je navrata objelodanila svoje pjesme u splitskom časopisu *Mogućnosti*, te posinkom Antonom Koštrom) ostati doslovce nepokretan sve do smrti 2. siječnja 1982. godine.

² Vidi: Petar Opačić, *Salonae, Čakavski sabor*, Split, 1978., *Salonae II*, Vidik, Split, 1980., *Salonae III*, *Mogućnosti*, Split, 1985., *Anastazija*, Književni krug, Split, 1988. i *Astrolab*, Književni krug, Split, 1997.

³ Dean Slavić, *Mit i Nikola Šop*, HFD, Rijeka, 1998. str. 75.

⁴ Fedora Ferluga-Petronio, *Kozmički svijet Nikole Šopa*, HFD, Rijeka, 2005. str. 7.

⁵ M. Machiedo, *In cima alla sfera*, Rim, 1975.

⁶ Vidi: Mladen Machiedo, *Antologija talijanske poezije XX. stoljeća*, Svjetlost, Sarajevo, 1982., str. 245.

mašta je izvući iz konteksta
najplosniji oblik
čekati da malo-pomalo podigne krestu.
(1972. – 1973.)

Ma koliko da je riječ o koincidenciji, kakve se često znadu dogoditi, čini se da je ipak riječ o razgovoru dvojice pjesnika, što u krajnjem slučaju samo potvrđuje koliko je Šop nazočan i u drugim književnostima. Istu bismo vezu mogli pronaći i kod Šopa kad je riječ o francuskom pjesniku Francisu Jammesu (1868.-1938.), što je književna kritika već davno zamijetila. Sretna je okolnost kad se tako dva plemenita duha prožimlju, jer je tada na dobitku samo poezija. Istina je da je Jammes jednom prilikom svojoj prijateljici Divni Denković, koja je stanovala u Šibeniku, poslao dva pisma, koja su značajna za taj odnos i upravo stoga prenosimo jedno od njih u cijelosti.⁷

Hasparen, 28. maja 1934.

Draga prijateljice,

Zaista sam već primio svesku dražesne spoljašnosti, od Nikole Šopa. – Ali, ako me je posveta napisana pesnikovom rukom i tronula beskrajno, a takođe i ime pošiljateljke, ostao sam ipak sasvim licem u lice prema toj uzvišenoj zagonetki, za koju nisam imao ključa.

Ali, najzad sam primio željene prevode i iz njih mi se ukazuju prava dela, koja me uzbuđuju do dna duše. Nije baš tako da je Nikola Šop moj učenik – pre će biti da je baš svojstveno istinskom duhu da odaje počasti i hvalu učiteljima, koji su najbliži Vašem srcu – nego Šop radi zajedno sa onim primitivcima, koji se izražavaju neposredno. Koliko bi mi on pomogao da je bio Francuz.

Sam Šop ima velikog dara i bilo bi vanredno kad biste njegovu knjigu mogli celu prevesti, bilo Vi, bilo gospođa Ibrovac. Možda bi Fransoa Lakost, moj kum, mogao tu da Vam što pomogne.

U svakom slučaju znajte, da, iako su retke one, koje stavljam kraj Vas u red svojih duhovnih simpatija – ja Vam namerjujem jedan lovorov venac više, za tu ljubaznu uslugu, što ste učinili da upoznam Šopa.

Hvala i hvala i izrazite mu moje bezgranično divljenje

Fransis Žam

⁷ Vidi u: XX. vek, br. 2. Beograd, 1939.

Da bismo potkrijepili ovu 'sličnost', odabrali smo dvije pjesme iz kojih se mogu prepoznati 'utjecaji' Jammesa na Šopa.

Francis Jammes⁸

MOLITVA DA S MAGARCIMA ODEM U RAJ

Kad budem morao k tebi, o moj Bože, daj
da to bude na blagdan, kada prašnjavi sjaj
ovije selo, jer želim, ko što živjeh ovdje
da put svoj izaberem i da njime odem
gore, prema raj, gdje zvijezde danju sjaju.
Svoj ću uzeti štap i poći na dug put
i magarcima dragim reći ću, kad me vide:
Ja sam Francis Jammes i evo u raj idem,
jer ne postoji pakao u zemlji dobrog Boga.
Reći ću: vi prijatelji neba plavetnoga,
Dođite, drage životinje, koje zamahom uha
oslobađate se pčela i dosadnih muha.

Da k tebi dođem, Bože, s tim životinjama
koje od srca volim, jer su blagost sama
kad milo spuste glavu, a kad naglo stanu,
tako skupe noge da nas u dušu ganu.
Među bezbroj ušesa ja ću doći s njima
što korpe nošahu na svojim bokovima,
s njima koji su vukli kola pelivana,
il kola od bijelog lima, perjem nakrcana,
s njima što na sebi nose kante u muku,
s magaricama bređim što se jedva vuku,
s onima što im znaju staviti hlače stare
zbog pomodrijelih rana što stalno krvare,
jer ih jata muha napadaju i more.
S tim magarcima, Bože, daj da dođem gore.
I nek nas u miru anđela ruke bijele
povedu k potocima gdje drhte trešnje zrele,
glatke poput pūti djevojačke vedre.
U boravištu duša, na svetim jezerima,
daj da budem posve jednak magarcima,
koji će sliku svoje ubogosti smjerne
ogledati u jasnoći ljubavi bezmjerne.

⁸ Vidi: A. Šoljan, *Antologija moderne poezije zapadnog kruga*, ŠK-Zagreb, 1980., str. 109.

Nikola Šop⁹
SAN MAGARADI

Isuse, u ovom kasnom času sad
u sve staje ćemo ući.
Od nježnosti ti ćeš svu magarad
blago za uho povući.

I kada odeš, u doba to gluho,
među njima će riječi da kruže:
Tko je taj koga si za uho
držao najduže?

I svaki će usnuti opet,
sa najljepšim snom u duši:
da tvoja meka ruka još miluje
baš njegove uši.

Čini se da bismo se mogli upustiti u pjesničku avanturu Nikole Šopa riječima koje se odnose na ovo 'malo stvarnosti' (A. Breton), koja ima svoj pandan u riječima svetog Pavla, iz Prve poslanice Korinćanima – *per speculum in aenigmate* ili 'sad vidimo u ogledalu nejasno', ne prigušujući nimalo njegove transcendentalne težnje koje se kod Šopa mogu pratiti na nekoliko ravni kako bi se potvrdio njegov paralelizam koji počinje iz osobnog mikrokozmosa što ubrzo prerasta svoj bukoličko-pastoralno-idilični krajobraz koji transcendiru u *Molitvi* u kojoj se moli za sve, za dobre i zle, bez razlike, a koja će u drugoj verziji, u zbirci 'Pjesme siromašnog sina' proširiti paradigmu iz zbirke *Isus i moja sjena* u pjesmu *Molitva za sve*. No, odmah se daje uočiti da Šop nije vezan uz modernitet pedesetih (iz poratnog razdoblja minulog stoljeća), kada se opstojnost lirskog subjekta/kazivača našla pred uopćenim kanonima ideologijske svijesti – već se na svoj osoben/osobenjački način, ne prihvaćajući svijest o granicama, traži nadilaženje tjeskobe koja je proizvod čisto egzistencijalnog projekta na planu opće pjesničke produkcije, već traži neku intimnost između riječi i stvari (M. Foucault). No vjera u Gospodina ide s njime, a naći ćemo je i poslije kad zaokruži svoj balističko/astralni uzlet (o kojemu će biti riječi), opet u bukoličkoj intimnosti razigrane geometrije, svojevrsne kvadrature kruga nakon proputovanog, maštovnog uzleta do ruba svemira i nakon osluhnuća s one druge strane vrata, kad upravo on bude ta ista Vrata koja su već pokušali otvoriti W.

⁹ Nikola Šop, *Božanski cirkus*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1980., str. 57.

Blake, E. A. Poe pa i A. Huxley sa svojim *vratima percepcije* ili proširene svijesti; a i kod Rilkea ćemo pronaći tajanstveni *poklopac* u njegovim *Zapiscima Maltea Lauridsa Briggea* kad se po riječima M. Foucaulta nalazimo 'pred novim izborom: bilo da kod živih stvorova prepostavljamo živu spontanost mijenjanja oblika (ili bar dobijanje, tokom generacija, osobine koja je nešto drukčija od one koju su imali u početku, i koja se najzad neće moći prepoznati) ili da im pripišemo traženje neke završne vrste koja bi sadržavala osobine svih onih što su joj prethodile, ali na višem stepenu kompleksnosti ili savršenstva'.¹⁰

Ugođajem franjevačke poniznosti tipične za *Pjesmu stvorenja* Šop je već najavio svoje metafizičke sklonosti u razgovoru s tajanstvenim prolaznikom, čime se potvrđuje navedeni paralelizam poezije Nikole Šopa, jer od tajanstvenoga prolaznika pjesnik će zatražiti 'savjet o pravcu koji bi trebao izabrati i moleći ga da ga ne napusti u samoći'.¹¹ Taj duhovni sugovornik ostat će do kraja pjesnikovanja Nikole Šopa nazočan u njegovim pjesmama, te će se ovisno o pojedinim pjesnikovim stanjima, pojavljivati na različite načine. Indikativno je već i to što će taj 'treći čovjek' nazočiti pjesnikovim razgovorima između Šopa i Boga, pjesnikovog *ega* i *alter ega*, kao onaj demonski, iskušavateljski faktor; no upravo zbog toga svodničkog sotonizma poezija Nikole Šopa snažno odiše vedrinom. U filozofiji, religiji, umjetnosti općenito ta su dionizijska mjesta stigmatizirana već u Aristotelovoj poetici (iako ne smijemo gubiti iz vida činjenicu da je Šop odlično poznavao i antičku filozofiju). Pažljivijim filozofskim istraživanjima lako bismo neke njegove filozofske zamisli mogli pronaći kod Anaksimandra, koji u svojem djelu *O prirodi* izrijeком tvrdi da 'ono iz čega sve stvari nastaju jeste ono gdje one moraju i nestati, po nužnosti; jer one se u određeno vrijeme podvrgavaju kazni i osvećuju jedna drugoj za svoju nepravednost'; riječ je o vječno nepromjenljivom apeironu, onome *arhea*, vječnom prapočelu iz kojega sve nastaje i u koje se sve vraća, o čemu je Heidegger napisao cijelu studiju *Der Spruch des Anaximander*; zatim treba svakako spomenuti i Anaksimena, koji će biti vrlo upečatljiv za poimanje zadnje pjesnikove zbirke, kad Šop govori o nastajanju kocke, o čemu navedeni filozof kaže da je "opća praosnova svih stvari (arhe) zrak, koji je beskrajn/bezgraničan i u vječnom kretanju. Ta jedina beskrajna

¹⁰ Mišel Fuko, *Riječi i stvari*, Nolit, Beograd, 1971., str. 210.

¹¹ Fedora Ferluga-Petronio, *Kozmički svijet Nikole Šopa*, HFD, Rijeka, 2005., str. 28.

materija prolazi u svojem mijenjanju slijedeće faze: vatra – zrak – vjetar – oblaci – voda – zemlja – kamenje i sve te faze nastaju razrjeđivanjem i zgušnjavanjem”, što je indikativno za Šopov postanak kocke, koja nastaje zgušnjavanjem prostora, te konačno i Parmenida, po kojemu “postoji samo jedan bitak koji je vječan, koji ne nastaje niti nestaje, on je uvijek jedinstven, uvijek jednak samome sebi i zbog toga izriječom kazuje da nas samo umna spoznaja može dovesti do toga da gledamo na ono čega nema pred očima kao na ono što jest”. Svi su ti elementi komplementarni u Šopovu pjesništvu (i nije ih teško prepoznati) i nastavljaju djelovati na području svih umjetnosti tijekom ovih dvaju i nešto više milenija u, nama poznatoj i dostupnoj, umjetnosti; posebice su bili aktualni u vrijeme romantizma pa im nije mogao odoljeti ni filozof F. W. J. Schelling, koji u svojoj *Filozofiji umjetnosti* izriječom kaže: ‘Prve pojave filozofije, čiji je početak svugdje pojam beskonačnoga, i same su se najpre pokazale u mističnim pesmama, kakve su orfičke pesme koje pominju Platon i Aristotel, Musejeve pesme, brojne poeme vidovnjaka i filozofa Epimenida. Što se u grčkom stvaralaštvu više razvijao princip beskonačnoga, to se više nastojalo da se toj mističnoj poeziji dade veći izgled starine i da se njeno poreklo pomeri čak iza Homerovog doba.’¹² Kad je riječ o Šopu, kod njega je pojam bestežinstva, kozmičkog, nezemaljskog, obuzetost raskidanjem sa životinjskim, psihičkim i tjelesnim oblicima naglašeno povezan s onim kozmičkim i općim, ali ujedno i povezan s imaginarnim penjačem po kocki i kugli koji je ipak, na kraju krajeva, Čovjek. Dublja bi analiza mogla pokazati da, iako je došao do krajnjega ruba sebe ‘razsebljavanjem’ svojega osobnog JA, toga svojega ‘sopstva’, Šopova sklonost ezoteričnosti uvijek nalazi pandan u onome što njegova poetika opovrgava; dakle, bilo da je riječ o ovcama ili pak pijetlovima, ili molitvama da više ne bude pjesnik, Šop se kreće u svijetu antinomija koje su u jednome trenu ‘s ove strane vrata’, ali i otvaraju put onkraj onog empirijskog, rađajući i potvrđujući uvijek Božansku tajnu, i uvijek ponire sve dublje u sebe da bi osluhnuo ‘onu drugu stranu vrata’. No, da ne duljimo, svaka je pojava determinirana cijelim jednim nizom drugih pojavnosti, cijelim jednim ulančavanjem u kojemu se odvijaju ‘Tajna prela’, svaka stvar se prikazuje u prostoru koji je puno širi od predodžbe koja se fiksira u jednom trenutku, obliku i prostornoj dimenziji. Upravo zbog toga je Šop oko svake stvari već od samih početaka svojega pjesnikovanja rasipao neku

¹² F. W. J. Šeling, *Filozofija umjetnosti*, Nolit, Beograd, str. 129.

blagu svjetlost svoje pjesničke aureole, tražio njihovu aureolu, svoje osobne veze i dodire s njima i njihove sjene. Možda zbog toga on već tada razabire religiozne simbole iako ih ne vidi sasvim jasno razjašnjenima u bilo kakvom kodeksu i možda ih zbog toga razabire na dnevnom svjetlu kad mu se ukazuje lik Isusa i moje sjene¹³ u pokušaju da Isusa privine k sebi, dok će poslije, kad bude nepokretan težio uzgonu u kozmičke prostore kako bi se privinuo Isusu, i to kao Božjemu Sinu, iako će i sam tijekom svojega života prolaziti katarzu od agnosticizma do gnosticizma, kad će mu se u jednom trenu otvoriti beskraj kao Božje djelo u cijeloj svojoj tajanstvenosti za koju je već u ranoj mladosti imao ključ.¹⁴ (Nešto je slično nudio kao rješenje i A. Rimbaud u svojim *Iluminacijama* u pjesmi *Hortenzija* i u svojim *Samoglasnicima*). Istodobno javlja se kod pjesnika i putena ljubav, kao nedohodni ideal koji izmiče, i koja se ne da obuhvatiti, kao u pjesmi *Tajni pohod*, koja opet pokazuje da se Šop kretao u paralelnim svjetovima, koji se međusobno isključuju, ali su, ipak, da budemo precizniji, komplementarni.

TAJNI POHOD

Večeras ja sam kao skromni sluga
Njoj u naslonjaču prišao sa ključem.
Na mome licu blijedila je tuga.
O kako sam zaželio snenu da je svučem.

Da kleknem i cipele joj skinem tako mirno.
I ostavim ih tamo, gdje su uvijek bile.
Pun straha tada bih i čarape joj dirno.
Drhtale bi ruke, puzeći ispod svile.

U duši mi ne bi bilo ništa crno.
Gole bih joj noge svojom sjenom skrivo.
I prišao stolu, svjetiljku zavrno,
Mrak da bude svuda, a oko nje sivo.

Al kako bih dugmeta napipao u tami,
Odjeću boje plave da otkopčam sa nje,
Tog časa da l' bismo u sobi bili sami.
I prozirno je možda košulje bijelo tkanje.

¹³ Možda je ovo razdoblje odredilo prevođenje i I. Česmičkog, ali ipak ne u takvoj mjeri, jer je Šopova lira bila uvijek melankolična i puna blagosti.

¹⁴ Vidi: Dr. Drago Šimundža, *Teološki aspekti Šopove Kozmičke poezije*, u: Pjesničko stvaralaštvo Nikole Šopa, HKD-Napredak, Zagreb-Sarajevo, 2005., str. 124.

Na licu koprena mi sve tamnije tuge.
O ne, ja ne bih smio da je svučem.
Do vrata sam domilio tišinom skromnog sluge.
I pogledao, i pogledao i izišo sa ključem.

Isti će prostor unutrašnje energije pjesnik zadržati i u pjesmi *Nevinost* gdje 'Nevinost joj se kroz bijelo platno ocrtava/i postelja bude od nje obasjana'. I u toj svojoj dvodimenzionalnoj ili komplementarnoj imaginaciji Šop provodi zadovoljenje svoje imaginacije koja već tada obuhvaća onaj trenutak kad će odlevitirati u 'svemirske kućice' i 'astralije', jer će mitološke slike baštinjene od srednjeg vijeka naovamo poprimiti samo drukčiji, recimo, kozmički drhtaj, koji leži zapravo u tradiciji preoblikovanoj do granica prerastanja kako bi se mogle dosegnuti u neposrednom obliku, toj jezgri, izvora osobnog pjevanja. Šopa zanima ono bitno, 'ljepote početni srh' u nastajanju i bivanju, a time i granice toga bitnog i granice mogućnosti njegova odgonetanja, što i jest odlika svih velikih mistika. Čini se, a jamačno to i jest istina, da nas je u ovoj prvoj fazi svoga pjesnikovanja Šop uputio na ono što će uslijediti, u svoj umjetnički, a time i životni credo:

Kada anđeoske ruke pokret blag
haljine sa tijela tvoga skine.
Odlebdiš ti, odlebdiš stas tvoj nag
na daleke izvore svježine.

(*Mladost – Razbijeni krčazi*)

Čini se da su se ovdje elementi pjeva i slike i ideje sveli na oslobađanje od tjelesnosti, smatrajući ih prvobitnom fazom inicijacije u samo biće pjeva i tu se javljaju sasvim nedvosmisleno oni elementi Šopove svemirske upečatljive simbolike – lebdenje i daleki izvori. Možda je još znakovitiji primjer njegova četverodijelna pjesma *Vunena pastorala*, gdje u prvome dijelu Šop naviješta svoj konačni odskok od svega zemnog, kad lirski subjekt, osjećajući iz temelja nešto novo, donosi konačnu odluku:

I

U jednom zamahu olujnom okrenuh se od svih stvari,
i premda pokucaše na vrata posjetioci,
ne rekoh slobodno.
Al oni uđoše.
I tad rekoh, mene već nema, zakasnili ste, eto.
To rekavši, zaokrenuh još jednom oko sebe i njih.
I zaokrenuh u se,

Njih ostavivši za mojim stolom zgranuto.

Sad pričajte, do volje se zabavljajte, doviknuh im još jednom,
i ušavši u se, sobom se zatvorih.

.....
Ne trenuh, ne rekoh,

već samo još jednom domahnuh iz sebe i utonuh.

Šop je, dakle, odlevitirao, odrekao se svega zemnoga, pokušao se preobraziti u proroka svih stvari koje će ga dočekati na najvišem stupnju kozmički samorealiziranog pjesničkog JA (koje se kao takvo rastvorilo u samome izvoru poezije kao *natura naturans* koja još uvijek nema alibi za preobraženje u *natura naturata*), pjeva – već pomalo bivajući s onu drugu stranu vrata.

Prije nego nastavimo s paralelnim svjetovima u poeziji Nikole Šopa trebali bismo pobliže razjasniti pojam artikulacije onostranog. S aspekta modernog pjesništva tu možemo naići na raznolike ideje; svatko je imao svoju koncepciju razrješenja ovoga problema koji se kretao u rasponu od samodestrukcije i definitivnog razaranja jezika, a zatim i u razaranju jezika kao bilo kakvog sustava. Svjestan da se do 'onostranosti' ne stiže potpunim razobličavanjem jezika, nesmislenim (zaumnim) razaranjem i automatskim pisanjem, kako su to radili pripadnici različitih 'izama' tijekom prošloga, a i ovoga stoljeća, Šop ostaje pri jedinom što je pjesniku dano i što on može, pri pjevu - pri jeziku, lagano i strpljivo ispitujući njegove mogućnosti. Najgora je varijanta upravo navedenih 'izama' što su htjeli ono nepojamno izreći besmislenim. Naći ekvivalente za nepojamnost koja je sama-po-sebi višega smisla, traži od pjesnika veći napon pa zbog toga prema jeziku treba biti to precizniji, a naći emocionalne ekvivalente koji neće biti na pragu trivijalnosti još je teže. Šop je mogao, ali nije, otići u sfere konceptualizma ili pak pukog naznačavanja problema. 'On je toj Tajnoj strani težio isključivo kroz svoju poeziju, kroz onaj uvijek svježi, a teško održivi napon samog tijeka pisanja i u oblikotvornom umijeću tog napona.'¹⁵ I tako Šop nastavlja svojom trasom lebdenja na putu od *Vunene pastorale* preko *Kućica u svemiru* i *Astralija* predući svoja 'Tajanstvena prela' sve novih pitanja i usložnjavanja u nedvosmislenoj žudnji za novim spoznajama, ali uvijek s jednom jedinom namjerom: preobražavanjem tjelesnog u netjelesno u konačnom pokušaju od oslobađanja od svega zemnoga ne bi li se domogao pjeva o samoj prirodi lebdenja u jednom novom, svemirskom stanju stvari lišenih svih antropomorfizama. Na taj

¹⁵ Slobodan Blagojević, *Poezija, mistika, povijest*, Svjetlost, Sarajevo, 1986.

način dolazi do jedne svemirske simbolike koja isključuje kategorije 'ljudske percepcije'; došao je trenutak sučeljenja s rubom kako bi ga opipao u njegovoj sjevremenosti i neograničenosti, jednostavno, nagonom silnog uzgona u svemirske prostore sama je stvar stala u širenju svom i trebalo ju je imenovati. (Ne zaboravimo da je Heidegger pjesniku stavljao na prvo mjesto zadaću da imenuje stvari, 'ono što je sveto', a filozofu, 'da kazuje biće'.) Šopov bdijelac došao je do praga kada treba da 'uđe u odaje neviđene / u odaje, koje nisu prostor', u odaje gdje oblik stvari nestaje / smirivanjem ruba i gdje biva sve i odmah odjednom. Riječ je, astronomskim jezikom govoreći, o sučeljenju sa samim izvorom svih postajanja i postojanja, riječ je o 'Velikom prasku', onoj nultoj točki stvaranja svijeta i, da ponovo citiramo Heideggera, Šopa se bivstvo više ne dotiče, 'kao neki bat zvona, čiji odjek lagano ulazi u opstojanje i postepeno ponovo iščezava'.

Bio je to njegov prvi susret s 'lijevom svježine', koja izvire iz stvari, lahorom i sjenom na jednom dječaćkom 'sanjištu snova', kad je pjesnik, prvi put 'očarobljen', bio, prvi put, u blizini bića. Tu blizinu Šop neće više napuštati već će je samo produbljivati i kao da su kroz njega odjeknule riječi Friedricha Hölderlina: 'Onaj koji jednom izvoru dođe, ne napušta ga više.' To je onaj trenutak kad Šop dolazi do *Uobličjenja u svelik*, kad rezimira početak i prijedeni put i konačno, dolazi do krajnjeg ishodišta u kojemu postaje čista radost i gost, sam svoj čuvar radosti unutar onoga što biva u cijelome.

Za kakvog mene
uobličuju se nove stvari.

Stizati neću,
kao posjetilac znan,
baš vodoravno sve,
po tlu, pješice ili vožnjom,

nego baš tu,
odmah ću biti prisutnost,
u razgovoru gozbenom

radost i gost.

(Astralije, XI)

Kao što vidimo, nastavlja se Šopov paralelizam, 'gost' i 'radost'. Čini se da je najbliži pjesnikovu objašnjenju iz ove faze Slobodan Blagojević: "Šopov pjev kao da nije podvrgnut onom što

bismo nazvali 'ljudskim iskustvom', pri čemu najčešće značenje ovog 'ljudskog' ne shvaćamo kao ono duhovno, generičko, nego ga izvrćemo u jednu privatnost psihološkog subjekta. Šop u najboljim svojim pjesmama doseže ono najveće iskustvo *neljudskog* – a *najviše* ljudskog – u smislu potpunog nadilaženja svakog sloja i realiziranja jednog individualnog i neponovljivog Sopstva na svom putu ka sveliku bitka, ka nesopstvenosti, Šop tu dolazi do same granice, do ruba i brida slutnje o jednoj drukčijoj vrsti predikativnosti, novom stanju bivanja (tu spada imenovana 'priroda lebdenja') koje nadilazi svaku antropomorfiziranu sliku kozmosa i ljudsku istoriju (zapravo, još prehistorijsko stanje u kojemu se čovjek nalazi) sa svim njenim osobenostima".¹⁶

Promišljajući ove misli s aspekta filozofije egzistencije, opet ćemo morati posegnuti za citatom M. Heideggera "Što je vremenska protežnost nekog ljudskog života na vremenskoj putanji koja traje milijune godina? Tek jedan pomak kazaljke koja odbrojava sekunde, jedan dašak. Unutar toga-što-biva-u-cijelome ne može se naći ni jedna opravdana osnova koja bi istakla to što biva, a koje se naziva čovjekom, i u što i mi sami slučajno spadamo."¹⁷ U sveliku toga-što-biva-u-cijelome pjesnik polaže temelje svelika bitka i tako nadilazi partikularnost bivanja, on jednostavno transcendiraju taj sloj i onda je neminovno kako iz toga proizlazi da je i on sam 'gost'; ali kako smo već naglasili, Šopa prati taj paralelizam pod pojmom jezika, jer postavlja se pitanje na kojemu jeziku zboriti s onostranim, time-što-biva-u-cijelome, a što je uvijek tu. Čini se da je rješenje u pjesničkom jeziku, jer to Šopovo "tu" jesu zapravo biće i lik prema kojima se on okreće, lišeni vremena i prostora, u vječnosti odakle i proizlazi Šopova natuknica iz koje će se poslije razviti njegova razigrana geometrija jer *Nedohod* se već naslućuje u *Astralijama*:

Na kojim jezicima
s vama da sada zborim.

Prvo moram okrenuti se vašem liku.
Najprije moram dovinuti se njemu.

Zamahati prema vama,
samo ne znam čim.

¹⁶ Ibid., str. 69 i 70.

¹⁷ M. Heidegger, *Einführung in die Metaphysik*, Frankfurt A. M., 1967.

I ne znam prema čemu,
i prema kome biću.

Il s njime možda sad već govorim.
Jer tu je ono, svagda nedolazno,
neodlazno uvijek.

(*Astralije, XIV*)

Književna je kritika već davno ocijenila *Astralije* kao najbolje Šopovo ostvarenje¹⁸ i usporedila ih čak s Danteom zbog izvanredno strukturiranog sklada koji je nalik istostraničnom trokutu s čije se osnove prema vrhu s obiju strana (tzv. zrcalne poetike) niže osam pjevanja, dok deveto predstavlja sam vrhunac djela. Štoviše, "svaka faza puta prema duhovnosti u prvoj polovici poeme odgovara različitim stupnjevima povratka prema tjelesnosti, opisanim u drugoj polovici poeme."¹⁹

Slijede poeme *Uzlet životinjstva, Kroz munje i grohot, Nova ars amandi, Kruženje u rasap, Niz vrtloge vida i sluha i Dok svemiri venu* koje je priredio Z. Mrkonjić i objelodanio pod zajedničkim naslovom *Dok svemiri venu*.²⁰ Ovaj put Šopov se paralelizam očituje u dijalogu između učenika /čovjeka i Boga, a njihov se dijalog odvija sa suprotnih strana vrata što izrijeком simbolizira granice između ljudskoga i božanskoga. Kad smo već kod vrata, ona nedvojbeno razdvajaju erotski i spiritualni svijet pa čak i jedna pjesma nosi naslov *Vrata*. Kulminacija ovog paralelizma najavljuje glavnu temu poeme *Nova ars amandi* tj. potpunu čovjekovu nemogućnost pronicanja u božanske tajne; koja se prepoznaje u uzaludnosti kucanja na vrata Svemira koja u mikrokozmosu vuku svoje korijene iz Šopovih najranijih pjesama; i dok u *Astralijama* pjesnik dopušta čovjeku da bar za trenutak dopre do Apsoluta, u *Novoj ars amandi* ta je mogućnost čovjeku potpuno nedostupna. Štoviše, njegov se skepticizam pretvara u nihilizam. U dijalogu Učitelja s Učnikom ta je kriza kod Šopa došla do krajnje granice kad i sam Učitelj na nekim mjestima izravno priznaje da ne razumije ni

¹⁸ Šopovoj su afirmaciji uvelike pridonijeli M. Machiedo, Margherita Guidacci, Fedora Ferluga-Petronio, Dubravko Pušek, Vera Javarek, Branko Brusar, Whystan Hugh, Auden Marc Alyn, Mira Kuzmić, Janine Matillon, Pierre Seghes i drugi.

¹⁹ Fedora Ferluga-Petronio, *Kozmički svijet N. Šopa*, HFD, Rijeka, 2005.

²⁰ Nikola Šop, *Dok svemiri venu*, Razlog, Zagreb, 1975. (priredio za tisak Z. Mrkonjić, a poeme su prethodno objavljene u splitskom časopisu *Mogućnosti i Forumu* u rasponu od 1961. do 1964.).

samoga sebe, a vrhunac nepovjerenja i napetosti između Učenika i Učitelja kulminira u Sedmom kucanju na vrata:

Pritajen za vratima te čekam
da odeš, jer nije ti stigao đak,
nisam ti stigao ja
i samo si ti za vratima pritajeno,

da me iznenadiš, vrebaš me,
ti s one strane, ja s ove strane
za vratima otškrinutim,
osluškuješ me, da li znam,

a znam samo da šutim.

Cijeli zaplet proizlazi iz otkrivanja dosad neviđenog i nesanjanog ljubavnog svijeta, a ne čulnih užitaka kojim se denotira čuveno Ovidijevo djelo, jer Učitelj uvodi u učenikuovu dušu umjesto Erosa jedan nevidljivi svijet onih djevičanskih blaženstava, onih nedostižnih mjesta gdje 'svemira zbiva se bit'. Umjesto Ovidija bit će da nam je bliži Platon sa svojim *Simpozijem*, posebice fiktivnim dijalogom između Sokrata i mudre Diotime. Čini se da je Višnja Machiedo odgonetnula ovu Šopovu tajnu jer po njoj "Šop se udaljava od Ovidijeve svjetovne Venere, približavajući se donekle Platonovoj nebeskoj Afroditi. A i, najzad, izjalovljena inicijacija ukazuje na problem koji će i u buduće opsjedati autora, a to je problem komunikacije i suodgovornosti. Zašto se, naime, učitelj pretvara u 'nespretna zabavljača', znalac u neznalicu, a učenikov sluh se gubi u zaludnom slušanju? Kad, zapravo, Eros - tumači Diotima Sokratu u *Simpoziju* - omogućava bogovima da 'stupe u vezu s ljudima i s njima razgovaraju, bilo na javi, bilo u snu. Šop je, po svemu sudeći, sudionik jedne obostrane nevjernosti ili, možda, nedoraslosti čovjeka kao nedohotnosti istine. (Čovjek zaboravlja jer je sav u Trenutku – pisao je Hölderlin, a Bog jer više nije drugo do vrijeme; i oba su nevjerna ...)."²¹

Na tragu poeme *Tremenda* stižemo do poeme *Nedohod* koja je slična *Novoj ars amandi* jer umjesto Učitelja i Učenika imamo Zemnika i Svemirnika, koji se ponekad naziva i Nedohod, čime Šop još više naglašava svojesvrni paralelizam antinomija koji je uvijek u nemogućnosti onog presjecišta, te točke gdje će doći do izjednačavanja na relaciji subjekt-objekt jer bi to drugim riječima

²¹ V. Machiedo, *Unutrašnja protežnost sluha*, Delo, 1976. XXII, 5, str. 105.

značilo i nedostatak alibija za daljnje propitkivanje i putovanje, ali, upravo taj otklon k sjedinjenju omogućuje pjesniku daljnji pjev, razmatrajući problem relativnosti vremena koji je već uočio R. Bošković (koji je čak i spominjao tzv. 'paralelne svjetove'), a time i definitivno pomogao A. Einsteinu u razrješenju problema. Šop je jamačno poznao Einsteinovu teoriju o zakrivljenosti svemira, ali i Ruđerovu o paralelnim svjetovima, koja je, kad je riječ o pjesništvu Nikole Šopa, daleko prihvatljivija. Dakle, Zemnik pokušava voditi igru i tako privući Svemirnika u sferu vremenitosti, prostornosti i besprostornosti kao granicu između ljudskoga i božanskoga. "Postoji trajna, jedinstvena vizija Istine po kojoj ljudsko i božansko nastoje održati svoju unutarnju ravnotežu i stoga je uloga i Zemnika i Nedohoda u njihovu razgovoru ravnopravna, barem se tako čini. Obojica su svjesna, naime, da bi narušavanje te ravnoteže značilo nestanak jednoga od njih, odnosno početak nekog novog života. Ta ujedinjenost u svojem neprekidnom unutarnjem preobražavanju nenamjerno odražava suvremeno znanstveno poimanje o konačnoj zakrivljenosti Svemira (već naslućene teorije u Platonovom *Timeju*) i njegovog mogućeg širenja, ali i kontrakcije, urušavanja po kojemu bi se svemir sabio u 'crnu rupu' što bi dovelo do kraja čovjekova postojanja, kojemu je po Tomislavu Petkoviću jednom takvome čovjekoslovnom pitanju Šop posvetio čitavu svoju kozmičku fazu života pa dodaje:

Može li svemir uopće postojati bez ljudi?

U kojoj mjeri je Čovjek (Inteligencija) odlučujući za svemir?²²

No za potvrdu našoj teoriji o paralelizmu Šopovih svjetova, mikro i makrosvemira u kojima dominira po riječima dr. Drage Šimundže 'Kristocentričnost eshatoloških vizija'²³ (mogli bismo pridodati i ontološko-fenomenoloških uzleta) i 'Mistika nebeskog stola',²⁴ najbolje će nam posvjedočiti prizor s košaricom grožđa jer iako pjesnikov svemirski uzlet koji je zacrtan na apstraktnim sadržajima ravnoteže između vremenskoga i bezvremenskoga u kojoj bi se i dvojica protagonista, posebno Svemirnik, mogla označiti kao virtualna, ipak, paralelno žive sa Zemnikom, dakle njegovom košaricom grožđa koju susrećemo kod Šopa i u njegovoj prvoj radiodrami *Pompejanska balada*, napisanoj početkom pedesetih

²² T. Petković, *Pjesnički svemir Nikole Šopa...* vidi u: *Pjesničko stvaralaštvo Nikole Šopa*, HKD, Napredak, Sarajevo-Zagreb, 2005., str. 149.

²³ Ibid., str. 130.

²⁴ Ibid., str. 126.

godina, koju je posmrtno emitirao Radio-Zagreb 1983., kao *Nebula atomica*.

Čini se da je Šopov model svemira dosegnuo svoju kritičnu točku već u spjevu *Dok svemiri venu*, gdje se 'apokaliptički uzgon koji je naveo Šopa da pomoću negativnog tlaka zastrašujuće svemirske prostornosti evakuira imažeriju kršćanske svete povijesti postao je na stanovit način i sam beskrajan'.²⁵ Parafrazirajući neke stihove iz te poeme, mogli bismo reći da je taj odraz postao do te mjere beskrajan da se 'izvornik u njemu posve izgubio'.

Na kraju pjesniku ne preostaje ništa drugo doli geometrijska iluzija u koju će se prisilno prizemljiti, pozivajući se na svijet ideja jer je došao do točke najvećeg širenja, kad se pretvorio u rasproročenog proroka²⁶ koji je izgubio svoj dramski naboj te mu je svemir postao odjednom geometrijski čist i apstraktan u svojoj bitnoj dvoznačnosti: kocki i kugli, za koje će se ispostaviti da predstavljaju arhetipski pojam igre.

No, vratimo se Šopu kao eksperimentatoru iako on to zapravo i nije bio u običnom poimanju te riječi; prije je riječ o 'preobraženjima kroz svojevršno zrenje' (da parafraziramo R. M. Rilkea), koje se ne povodi za teorijskim uzorima, a još manje provodi ili realizira jednu svjesnu poetiku. Novalis je jednom prigodom rekao: "Sanjamo da putujemo kroz svemir, a nije li svemir u nama." Upravo to Šopovo putovanje kroz najvanjskiju vanjskost sve do izvrnutih prostora učinilo je da je Šop zapravo ostao samome sebi gost ili sam samcat. Njegovi svemirski pohodi nemaju tendenciju 'osvajanja svemira, već usvajanja nepojamnih zakonitosti' (V. Machiedo), koje intuicijom na ravni znanstvenih otkrića Šop ostvaruje pukom interplanetarnom protegom zemnog otuđenja od prirode – pasturale, kao da potvrđuje da znanost kad dopre do posljednjih bezdana ne može ništa drugo doli se kopernikanskim obratom sunovratiti u maštu. I zbog toga Šop ide obrnuto pa od mašte prelazi u neku samo njemu znanu matematiku, koja nema nikakve veze s matematičkom poetikom, prelazi u samo/ironiju. Šop upravo i naviješta krizu matematike kad je već u svojoj zbirci *Od ranih do kasnih pijetlova* iz 1939.,

²⁵ Z. Mrkonjić, vidi Pogovor u: Nikola Šop, *Bacanje kocke*, Logos, Split, 1987., str. 63.

²⁶ Petar Opačić, *Ateriranje u geometriju*, u: *Mogućnosti 3/4*, Split, 1988., str. 379. Riječ je o eseju o knjizi Nikole Šopa *Osvajanje kocke* koji se ne spominje ni u jednoj bibliografiji navedenog pisca.

napisao pjesmu *Matematičarev duh*; zadnji stihovi te pjesme glase:

U razredu kakvu sad tutjavu čuh / Gle, to izlazi matematičarev duh / U fraku je i jaše na trouglu / U torbi nosi mnogo raznih sprava / U ruci mu raskliman šestar / Na ploči on do zore rješava / Zadatak jedan nerješiv i star / Kreda za kredom pod rukom mu se mrvi / hitro leprša mu fraka skut/ A kad kukurijeknu pijetli prvi / Na trouglu on odjaše ljut.

Možemo konstatirati da matematički okultizam nije samo privilegij matematičara, već i pjesnika ili, kako će to reći Northorp Frye u *Anatomiji kritike*: "Matematika kao i književnost napreduje hipotetično iz unutrašnje koherencije, a ne deskriptivno iz nekog vanjskog prijanjanja uz svijet prirode." Šopov se Nedohod već počeo rastavljati na brojeve, a jamačno bi završio i na Boškovićevim neprotežnim točkama ili Leibnizovim monadama, no Šop se opredjeljuje za kocku i kuglu, najpravilnija geometrijska tijela, jer svaka ploha kocke može biti zamijenjena drugom plohom, a sve točke na kugli jednako su udaljene od središta. Kroz kubizam kocke Šop će postavljanjem pitanja pokušati naći odgovor o kojemu u najmanju ruku ovisi konačna sudbina svemira. Ne radi on to kao neki drugi pjesnici poput R. Gueneaua ili L. Sinisgallije, primjerice; kod Šopa je to onaj prisni pogled prema zaboravljenim stvarima, koje će ga i vratiti njemu samome kad će mu kocka u ruci postati igra za nepoznatu sanjanu sreću koju nije pronašao u odskoku u svemir jer ga je ovamo dočekala apsolutna praznina, pa čak i nespoznajnost u postojanje Demijurga, jer kocka može samo proizvesti slučaj, tj. Šopu kocka postaje uspomena kao znak zahvalnosti prema stvarima. Z. Mrkonjić točno opservira da Šop "iznosi svojevrstan antiplatonički stav: formule i ideje stvari izmišljene su kao oblik želje za stvarima". Kocka je iluzija stvarnosti ili stvarna iluzija, kao i kugla po kojoj se penje imaginarni penjač koji se po njoj može samo sizifovski klizati, jer ona predstavlja asolutni prostor nemogućeg dodira, a još više neodrživosti jedne istine, tj. spajanja ega i alter ega - mikrokozmosa i makrokozmosa, ali, ipak, slijedeći Dantea, odolijeva sudbini i pokazatelj je vječne postojanosti.

Kugla je savršena zaobljenost, kao sveobuhvatna svemirska sfera već opisana u Platonovu *Timeju*, u kojoj bivstvuje sama tvar Svemira.

ZAKLJUČAK

I kocka i kugla, ipak, postaju na kraju krajeva predmeti iz stvarnog svijeta, za igru koja iznenada može utjecati na čovjekovu sudbinu. Zbog toga dvojstva, paralelizma, antinomije, kojima je bio izložen cijelog svoga života, posebice u doba kad je bio privezan uz postelju, Šop na kraju prihvaća ključ rješenja i razrješenje svojega mikro-makro putovanja, zaključujući svoj životni put dječjom igrom kockom i kuglom. I kao da kroz njega čujemo glas A. B. Šimića, zaključuje svoja osvajanja i razobručavanja rasproročavanjem svemirskih prostora i vraća se k 'malim stvarima' od kojih je i krenuo u beskraj, a zapravo došao do sukladnosti svojih paralelnih svjetova – sve/mirenja sa samim sobom.

O TI ČOVJEČE

Svaki iz svoje mirne kuće,
Neka ti uz kuglu mirno prolaze dani,
Igraj se, igrajte se bezbrižno
U svojoj kuglani,
U toj igri mirno valjajte svoje kugle,
Odvaljajte, dovaljajte,
I ne znajući da su kugle,
Svima stvarima kraj.

(*Osvajanje kocke*)

Time se ona svemirska 'igra' Kostasa Axelosa vraća svom praiskonu, u Šopovu slučaju (sada kad je, da parafraziramo K. Jaspersa, čovjek u vlasti demonizma tehnike postao samo beznačajna jedinka u tvornici) kršćanstvu, "Novom čovjeku" u *duhu i istini*, dakle humanizirajućem služenju bližnjima - u nevinoj igri.

Literatura:

- Šop, Nikola, *Pjesme siromašnog sina*, Grafički institut narodna misao, MS, Beograd, 1926.
Šop, Nikola, *Nocturno*, Umetnička biblioteka, Beograd, 1928.
Šop, Nikola, *Isus i moja sjena*, MH, Zagreb, 1934.
Šop, Nikola, *Knjiga o Horaciju*, Luča, Beograd, 1935.
Šop, Nikola, *Od ranih do kasnih pijetlova*, Savremenik SKZ, br. 33, kolo IX, knjiga 1, Beograd, 1939.
Šop, Nikola, *Tat i mjesečina* (10 pjesama), Hrvatski orač, Zagreb, 1942.

- Šop, Nikola, *Za kasnim stolom*, HIBZ, Zagreb, 1943.
- Šop, Nikola, *Tajanstvena prela*, HIBZ, Zagreb, 1943.
- Šop, Nikola, *Kućice u svemiru i Svemirski pohodi*, (Rad JAZU 313., Zagreb, 1957.
- Šop, Nikola, *Astralije*, Mladost, Zagreb, 1961.
- Šop, Nikola, *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 109. Zora, Zagreb, 1966.
- Šop, Nikola, *Dok svemiri venu*, Razlog, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1975.
- Šop, Nikola, *Nedohod*, Naprijed, Zagreb, 1979.
- Šop, Nikola, *Božanski cirkus*, NZMH, Zagreb, 1980.
- Šop, Nikola, *Propast Rubova*, Svjetlost, Sarajevo, 1981.
- Šop, Nikola, *Osvajanje kocke*, Logos, Split, 1987.
- Šop, Nikola, *Tremenda*, OKC, Zagreb, 1988.
- Blagojević, Slobodan, *Poezija, mistika, povijest*, Svjetlost, Sarajevo, 1986.
- Bošković, Josip Ruđer, *Teorija prirodne filozofije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1974.
- Foucault, Michel, *Riječi i stvari*, Nolit, Beograd, 1971.
- Frye, Nothrop, *Anatomija kritike*, Naprijed, Zagreb, 1979.
- F. V. J. Šeling, *Filozofija umetnosti*, Nolit, Beograd.
- F. W. J. Schelling, *Filozofija mitologije*, Opus, Beograd, 1988.
- Heidegger, Martin, *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb, 1985.
- Kant, Immanuel, *Opća povijest prirode i teorija neba*, Svjetlost, Sarajevo.
- Ferluga-Petronio, Fedora, *Kozmički svijet Nikole Šopa*, HFD, Rijeka, 2005.
- Pjesničko stvaralaštvo Nikole Šopa*, priredila F. Ferluga-Petronio, HKD, Napredak, Sarajevo-Zagreb, 2005.
- Machiedo, Mladen, *Antologija talijanske poezije*, Svjetlost, Sarajevo, 1982.
- Machiedo, Mladen, *O modusima književnosti*, Filozofska istraživanja, 91. HFD, Zagreb, 1996.
- Guidacci, Margherita, *Dubrovnik*, br. 4, 1999.
- Mrkonjić: Zvonimir, *Izum beskraj*, MH, Zagreb, 1971.
- Mrkonjić, Zvonimir, *Izvanredno starje*, GZH, Zagreb, 1991.
- Mrkonjić, Zvonimir, *Suvremeno hrvatsko pjesništvo I-II*, Biblioteka Kolo, 12-13 MH, Zagreb, 1991.
- Mrkonjić, Zvonimir, *Pohod u nesvojinu*, pogovor knjizi *Pohodi*, Kolo, Zagreb, 1972.
- Mrkonjić, Zvonimir, *Nikola Šop ili komedija stvari*, pogovor iz izbora *Božanski cirkus*, MH, Zagreb, 1980.
- Petković, Tomislav, *Pjesnički svemir Nikole Šopa...*, vidi u: *Pjesničko stvaralaštvo N. Šopa*, HKD Napredak, Sarajevo-Zagreb, str. 139.
- Slavić, Dean, *Mit i Nikola Šop*, HFD, Rijeka, 1998.

- Šimundža, Drago, *Religiozna povjerenja i sumnje*, MH, Split, 1999.
Machiedo, Višnja, *Nikola Šop u Narcisovu zrcalu*, Marulić, 4, 1994.
Machiedo, Višnja, *Razigrana geometrija Nikole Šopa*, Teka, 7, Zagreb, 1974.
Machiedo, Višnja, *Unutrašnja protežnost sluha*, Delo, 1976. XXII, 5.
Eliade, Mircea, *Mit i Zbilja*, MH, Zagreb, 1970.
Dielas, Hermann, *Predsokratovci I-II*, Naprijed, Zagreb, 1983.

THE SPACE/SOOTHING OF THE NIKOLA ŠOP'S PARALLEL WORLDS

Summary

In this work the author investigates the development of the poet Nikola Šop, his cosmological, ontological, eschatological and the existential reflexions which take place in the frame of the poet's micro and macro space with the special emphasis on his so-called astral-phase in which the poet tries to find the answer to the questions that have already been mentioned.

The poet's inner dynamics of the parallel worlds comes to the very edge of the space when it starts to fall into its expansion and comes back to its micro-cosmos, the starting geometry which in its metaphorical shape of bowl and cube gives him the answer to his questions that could be deduced from the soothing with himself and the Universe, transcending in the God.

Key words: *micro and macro space, parallel worlds, the contraction of the Universe, in the search for the reason, soothing, transcendancy, the God.*